

ODYSSEUS en de verdronkenen en de geredden

Tentoonstelling en boek met Etruskische invloeden door Elisa Pesapane

Het verhaal van Odysseus is al vele malen herteld. Van schrijvers als Franz Kafka en James Joyce tot films als Stanley Kubricks 2001: *A Space Odyssey*. Toch waagt kunstenaar Elisa Pesapane zich in deze lange traditie met 'ODYSSEUS en de verdronkenen en de geredden', waarin ze het antieke verhaal hertelt. Uitgangspunt van deze tentoonstelling en publicatie zijn nu eens niet de Grieken, maar de Etrusken, die vóór de Romeinen in het gebied van het huidige Toscane en Umbrië leefden en zelfs korte tijd over Rome regeerden.

De Etruskische wortels van Rome liggen letterlijk en figuurlijk verborgen onder de Romeinse resten van de stad. Pesapane haalt in haar tekeningen juist het Etruskisch erfgoed naar boven, geïnspireerd door Etruskische kunst in musea in Rome én Leiden. In haar mythologische sprookje gaat de jonge Odysseus met zijn broertje op zoek naar de verloren mensheid. In een duiventil, die geïnspireerd is op een Etruskisch *columbarium* (urnenwand), vinden ze de restanten van de mensheid terug. Samen met de kettingrokende mannelijke 'nimf met informatie' vormen zij Odysseus' bonte bemanning en varen erop uit.

Tijdens hun reis over land en zee ontmoeten de jonge Odysseus en zijn broertje verschillende monsters die zo uit de Etruskische beeldcultuur gestapt lijken te zijn. We herkennen vogels, waaronder eenden, waar de Etrusken voorspellingen aan aflazen. Twee bloeddorstige cycloopjes, liefdesbaby's van de god van de zee en de mannelijke nimf, zijn geïnspireerd op de Dioscuren, de mythologische tweeling die afwisselend in de boven- en onderwereld leefden. Verder zien we een Chimaera, een fabeldier met het lichaam van een leeuw, de kop van een geit en een slang als staart die doet denken aan het bronzen Etruskische beeld dat in 1553 in

Arezzo werd ontdekt (fig. XXX). Tussen Odysseus' bemanning bevindt zich ook een Argos, 'de vertaalster', die hier geen honderd ogen heeft maar honderd talen spreekt. Uiteindelijk vinden Odysseus en zijn broertje de mensheid terug in het zwembad van een camping in Umbrië, waar iedereen vrolijk spetterend les krijgt in verdrinken van badmeester Charun en zijn hulpje, 'het verwende meisje' Vanth. Beiden zijn geïnspireerd op Etruskische *psychopompoi*, goden die overledenen naar het hiernamaals begeleiden.

Pesapane verrast de kijker door haar realistische tekenstijl af te wisselen met fantasievolle, en soms bloeddorstige, creaties. De tekeningen en teksten zijn geïnspireerd door objecten uit de collecties van het nationaal Etruskisch museum Villa Giulia in Rome, het Museo Gregoriano Etrusco in Vaticaanstad en het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden. Ook dat laatste museum heeft een prachtige Etruskische collectie die al in 1826 werd aangekocht vanuit Cortona, een Toscaans stadje met een Etruskisch verleden. Het is dan ook het Rijksmuseum van Oudheden waar deze zomer Pesapane's ruimtevullende compositie te zien zal zijn, waarin blow-ups van haar tekenwerk, Etruskische objecten uit de RMO-collectie en literatuur worden verweven tot een caleidoscopisch decor.

Elisa Pesapane is Artist in Residence 2025-2026 op het KNIR. Haar kunstproject 'ODYSSEUS en de verdronkenen en de geredden' maakt deel uit van het zomerevenement *Galleria* en is van 11 juni tot 1 november 2026 te zien in het Rijksmuseum van Oudheden. Het bijbehorend boek, **een kunstwerkje in tekst en beeld**, is verkrijgbaar in de museumwinkel van het Rijksmuseum van Oudheden en **via Uitgeverij Zoetzuur**.

Fig. 1 — Campagnebeeld

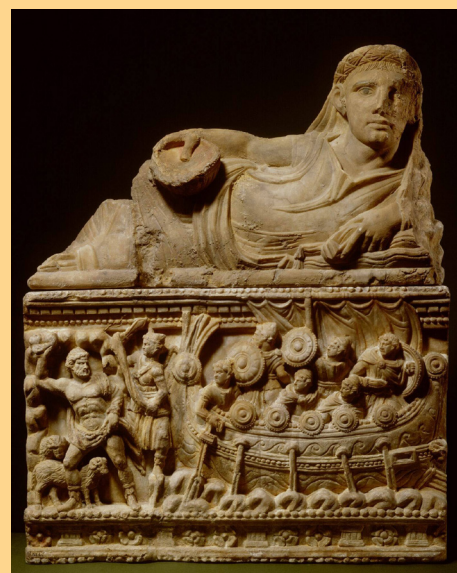

Fig. 10 — Nereïde op een hippocampus, 3e eeuw v.Chr. met moderne aanvulling, terracotta, Museo Nazionale Etrusco di Villa Giulia, Rome.

Fig. 11 — Foto van de auteur (links) en de kunstenaar (rechts).

Fig. 9 — Wandschildering in de Tomba della Caccia e della Pesca, Tarquinia.

Fig. 7 — Askist met afbeelding van Odysseus, Polyphemos en Cycloop, Volterra, ca. 200-50 v.Chr., albast, 92,5 × 77 × 26 cm, Rijksmuseum van Oudheden, Leiden (inv. nr. H 111 c).

Fig. 2 — *De strijd tussen de centaur en Odysseus en zijn broer*, 100 × 70 cm, potlood op papier.

Fig. 5 — *De ober en de ganzen*, 50 × 40 cm, potlood op papier.

Fig. 8 — *Hoofd van de godin Leucotea*, Pyrgi, ca. 340-330 v.Chr., terracotta, 20 × 15 cm, Museo Nazionale Etrusco di Villa Giulia, Rome (inv. nr. 53889).

Fig. 4 — *Odyseus vind een bemanning,*
[afmetingen?], potlood op papier.

Fig. 3 — *Het gezin doodt de cycloopies*, 50 × 40 cm, potlood op papier.

VERANTWOORDING:

- Fig. 1-6 © Elisa Pesapane.
- Fig. 7 Afbeelding in publiek domein (CCo), bron: Rijksmuseum van Oudheden, Leiden.
- Fig. 8 © Museo Nazionale Etrusco di Villa Giulia, Rome.
- Fig. 9 Afbeelding in publiek domein, foto: Gsimonov, bron: Wikimedia Commons.
- Fig. 10 Afbeelding vrij voor gebruik (CC BY-SA 4.0), foto: Sailko, bron: Wikimedia Commons.
- Fig. 11 Foto auteurs.